

nepoželjan svojom prijašnjom protunemanjičkom orijentacijom, te je svojim povlačenjem omogućio novoizabranom nadbiskupu Ivanu rad na učvršćenju prava nadbiskupije. Autor smatra da je Grgur umro u samostanu sv. Krševana u Zadru 1198. godine.

Zaključno poglavlje predstavlja "sintetičko-kritički pristup na navedenu problematiku" (str. 255-272). Autor još jednom naglašava da je pisac kronike dukljansko-barski nadbiskup Grgur, koji je prije dolaska u Bar živio u Zadru, te je stoga naziv "Ljetopis popa Dukljanina" netočan. Naposljetku autor navodi događaje i imena o kojima u kronici imamo podatke pri čemu primjećuje da su njezini izvori u ondašnjoj historiografskoj i hagiografskoj literaturi. Pored toga, kronika obiluje netočnostima u kronologiji (vremenski razmaci između pojedinih događaja, godine vladanja pojedinih vladara i slično). Autor zaključuje da će se tek sustavnim radom lingvista, povjesničara, povjesničara kniževnosti, pravnika, te poznavaoaca crkvene povijesti toga doba "Sclavorum Regnum" pokazati u svojoj pravoj vrijednosti. U posljednjem dijelu knjige nalaze se prilozi: geografske karte, genealogije, faksimili isprava, rukopisa, knjiga, tlocrta i rekonstrukcija nekoliko crkava i starih gradova, te popis vladara u Duklji, Travuniji i Zahumlju (str. 273-321). Na kraju knjige nalazi se sažetak na engleskom jeziku (str. 322-365) i dodatak (str. 366-367) u kojem autor upozorava na najnovije priloge u historiografiji vezane uz ovu problematiku, a na koje je naišao kada je knjiga već bila u tisku.

Zaključujući prikaz djela E. Peričića možemo primjetiti da ono predstavlja dosad najpotpuniju studiju o ovom izvoru. Autor je nastanak kronike u potpunosti uklopio u povijesni okvir Dukljanske države do XII stoljeća, napose s obzirom na njene političke i crkvene prilike. Služeći se raznovrsnim izvorima i literaturom autor je centralno mjesto u djelu posvetio razmatranju pitanja autorstva, te vremena i prostora nastanka kronike, nudeći pritom nova rješenja i mogućnosti. Studija E. Peričića je uzoran model svestranog i iscrpnog istraživanja izvornog materijala. Stoga ova studija može poslužiti kao model i za ostala slična kritička preispitivanja ove vrste izvora - neophodnih za poznavanja ranosrednjovjekovne prošlosti naših naroda.

Lovorka Čoralić

TRPIMIR M A C A N : IZ POVIJESTI DONJEGA PODNERETA VLJA,

Zagreb-Klek 1990, str. 116, drugo prošireno izdanje

Knjiga T. Macana bila je pripremljena i tiskana 1971-72. god. kao prva knjiga "Znanstvene biblioteke Ogranka Matice Hrvatske u Metkoviću". Knjiga se zbog tada nastale političke situacije nije pojavila knjižarama, a od cjelokupne naklade sačuvan je samo manji broj primjeraka. U ovom izdanju ostali su isti radovi, koje je autor ponovo redigirao, a neke i sažeo (radovi o školstvu). Djelo objedinjuje rasprave i povijesti Donjega Podneretavlja koji su, kao što to autor naznačuje u uvodu (7-8), objavljeni u časopisima u vremenu 1964-1968/69. god. Pored navedenih rasprava u knjigu su uključeni do sada neobjavljeni prilozi "Stanovništvo" i "Glad, mir i red 1847-1848".

U prvom poglavlju "Stanovništvo" (9-26) autor na osnovu matičnih knjiga, anagrafa i objavljenih izvora opisuje najstarije sačuvane matice u Dekanatskom arhivu u Metkoviću, navodi abecednim redom i uz napomenu o njihovu podrijetlu, metkowska prezimena od 1734. od. do sredine XX stoljeća. Smatra da se većina pučanstva doselila u Podneretavlje iz Hercegovine potkraj XVII stoljeća, kada se ovo područje oslobađa turske vlasti. Navedena su najčešće spominjana metkowska vlastita imena, nadimci, mjesta udaje i ženidbe Metkobljana, te prezimena stanovnika ostalih podneretvanskih mjesta.

U poglavlju "Povijesno istraživanje Radovana Jerkovića" (30-41) autor prikazuje rad župnika, rođenog Neretljanina - R. Jerkovića (1900-1950). Jerkovićeve članke i pri-

loge autor je pritom podijelio na više skupina (prinosi u kojima priopćuje izvornu građu, vojno-politička povijest i povijesni zemljopis, gospodarska povijest, crkvena povijest, ostalo), te ih ovim redom razmatra i ukazuje na njihovu vrijednost i upotrebljivost. Napose su pritom značajna Jerkovićeva istraživanja historijske topografije ovog kraja (Zažablje, Drijeva, Gabela, utvrda Nebojša, Brštanik, Osinj), te, također u više priloga obrađena prošlost seoskih i gradskih crkvenih župa podneretvanskog područja.

U trećem poglavlju "Kraj turske vlasti" (44-57) autor prikazuje razdoblje posljednjih godina turske vlasti na ovom području, koje se poklapa sa razdobljem mletačko-turskih ratova (1684-1699, 1715-1718). God. 1684. Mlečani zauzimaju Norinsku kulu i Posrednicu, učvršćuju se na ušću Neretve, te posredstvom serdara Nikole Nonkovića, čija je uloga u sklopu lokalne vlasti posebno naglašena, nastoje na depopulirana područja dovesti stanovništvo iz krajeva koji su tada još pod turskom vlašću. Tijekom svih ratnih godina na ovom su području učestali sukobi, podsjedanja gradova, utvrda i sela, hajdučija i pljačkaški pohodi. Mir i ustaljene granice u Podneretavlju postignuti su tek nakon Požarevačkog mira 1718. god.

U kratkom poglavlju "Glad, mir i red 1847-1848." (59-62) autor prikazuje stanje u Podneretavlju u godinama nepogoda (grad, suša, poplava), oskudice i gladi. U Evropi revolucionarna 1848. god. u ovim se krajevima gotovo i ne osjeća, a pismo župnika sela Desana, Bagalovića i Rujnice, koje autor u cjelosti objavljuje, izražava samo njegov bijes zbog nedoličnog ponašanja i loših običaja vjernika u župi.

U poglavlju "Težački odnosi" (66-77) autor na osnovu izvorne građe (arhiv Župnog ureda, Općinski arhiv) prikazuje agrarne odnose u razdoblju od sredine XIX do druge polovice XX stoljeća. Osnovna značajka neretvanskog težaštva (koje se uklapa u istojetne agrarne odnose u ostalim dijelovima Dalmacije) je trajnost odnosa (prenošenje na potomstvo) i, prirodnim okruženjem uvjetovana potreba težaka da močvarnu zemlju privodi kulturi i uzdržava je neprestanim obrađivanjem.

"Školstvo u polovici XIX stoljeća" (80-85) naslov je poglavlja u kojem su ukratko prikazani počeci školstva u podneretvanskom kraju (1798. otvorena osnovna škola u Opuzenu), djelovanje pojedinih škola, organizacija nastave, nastavni program, struktura učenika s obzirom na spol i socijalno porijeklo, te navedene osnovne knjige i udžbenici na hrvatskom jeziku.

Posljednje poglavlje "Stari pučki čamci" (88-111) granično je sa etnološkim istraživanjem. U uvodnom dijelu autor donosi povijesne podatke o najstarijem spominjanju čamaca i plovidbe u ovim krajevima, služeći se pritom hrvatskom kronikom opata Pavla Šilobadovića i mletačkim izvorima. Veći dio poglavlja odnosi se na razmatranje vrsta i nazivlja čamaca, njihovih dijelova, upotrebe, nosivosti, trajnosti i vrijednosti, način gradnje i plovidbu. Tekst je napose dragocjen jer su zabilježeni lokalni nazivi vezani uz čamce i plovidbu.

Na kraju knjige nalazi se bilješka o piscu (113-114), popratni tekst urednika izdanja S. Šešelja (115-116), sadržaj, te popis izdanja Galerije "Stećak" Klek u sklopu koje je ova knjiga i objavljena. Knjiga je popraćena fotografijama iz života stanovništva Donjeg Poneretavlja.

Zaključujući prikaz knjige T. Macana možemo primjetiti da djelo i pored toga što je nastalo objedinjavanjem tematski različitih rasprava, sadrži brojne elemente na kojima se proširivanjem istraživanja na vremenski udaljenija razdoblja i produbljivanjem problematike koja je u ovim raspravama tek otvorena (npr. demografski razvoj, agrarni odnosi, crkva i vjerski život, svakodnevlje) može graditi sinteza prošlosti Donjeg Poneretavlja u dugom vremenu njegovog povijesnog trajanja.

Lovorka Čoralić

UDK 949.713

ISSN 0353-295 X

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

R A D O V I

VOL. 25

Z A G R E B

1992.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb - Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.